

*Главацька О. І.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови**Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ НАЙМЕНУВАНЬ ЛЮДИНИ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Анотація. На сучасному етапі розвитку мови найменування людини складають своєрідну систему, яка включає в себе особливий, важливий по своїй ролі підклас іменників, що привертає увагу дослідників. Назви осіб відображають погляд людини на саму себе, оцінку діяльності та поведінки індивідів чи окремих груп. Цілком закономірно, що питання формування та розвитку мовної особистості досить актуальне серед дослідників-лінгвістів, адже категорія особи належить до центральних у системі мови. Це зумовлено законами людського суспільства, підтримується та посилюється законами розвитку мови, її антропоцентричним характером. Антропологічна спрямованість сучасної науки та лінгвістики зокрема, обумовлює інтерес вчених до різних сторін функціонування номінацій особи. У статті представлено структурно-семантичну характеристику віддієслівних номінацій особи сучасної англійської мови, показано їх співвідношення з мотиваторами, окреслено тематичну класифікацію. Фактичним матеріалом слугували словники англійської мови. Типологія словотвірних значень похідних обумовлена мовними характеристиками дієслів-мотиваторів. Найчастіше віддієслівні іменники в англійській мові утворюються за допомогою суфікса *-er*. До продуктивних можна віднести і похідні з нульовим суфіксом. Моделі на *-ist, -or, ant, -ent, -man, -ee* є малопродуктивними. До непродуктивних типів відносимо найменування із суфіксами *-ard, -ian, -tarian*. Наші спостереження дозволяють зробити висновок про те, що утворення субстантивів особи суфіксальною похідністю, у структурі яких відбито значення дієслова-мотиватора, входить у ядро словотвірної системи найменувань людини сучасної англійської мови. Семантика кожного слова цієї групи укладається у формулу 'особа за дією'. Подальше поглиблене вивчення англійських найменувань особи віддієслівної похідності є перспективним: воно дозволить виявити точки дотику та взаємодії подібних номінацій у різних мовах, допоможе прояснити деякі спірні та невирішені питання словотвору. Цікаво, що безперервний розвиток лексичних систем різних мов дає необмежений матеріал для дослідження.

Ключові слова: субстантиви особи, похідне, мотиватор, віддієслівна похідність, словотвірна структура.

Постановка проблеми. Сучасна лінгвістика характеризується яскраво вираженим інтересом дослідників до проблем мовної особистості, її формування та розвитку, що цілком закономірно, оскільки категорія особи належить до центральних у системі мови; це зумовлено законами людського суспільства, підтримується та посилюється законами розвитку мови, її антропоцентричним характером. Дослідження мовних явищ у взаємозв'язку зі свідомістю, мисленням, духовним життям людини, національною психологією, історією, культурою доз-

воляє представити найбільш значні фрагменти мовної картини світу та її основного елементу – Людини [1, с. 4].

Антропологічна спрямованість сучасної науки та лінгвістики зокрема, обумовлює інтерес вчених до різних сторін функціонування номінацій особи [2, с. 128].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку мови найменування людини складають своєрідну систему, яка включає в себе особливий, важливий по своїй ролі підклас іменників, що привертає увагу дослідників. Назви осіб відображають погляд людини на саму себе, оцінку діяльності та поведінки індивідів, окремих груп, що відповідає антропоспрямованим дослідженням у сучасних гуманітарних науках [1, с. 4–5].

Мова прагне задовільнити комунікативні потреби людини з найменшими затратами її фізичної та психічної енергій, надаючи їй можливість вибору оптимальних способів вираження думки, пов'язаної з обраним сприйняттям дійсності, відображаючи тим самим творчу лінгвокреативну діяльність людини [3, с. 57].

Аналіз досліджень та публікацій. Питанням членування слова на морфеми, визначенню відносин між мотиваторами та похідними англійської мови присвячено роботи багатьох вчених: а саме: О. Єсперсена, Г. Марчанда, В. Адамс, Л. Бауера та ін. Використовуючи різні методи та підходи на базі ретельного та уважного вивчення фактичного матеріалу, вони дають детальний опис системи англійського словотвору.

Для сучасного етапу розвитку науки про словотворення характерне посилення інтересу до семантичних проблем. Саме у зв'язку з вивченням словотвірної семантики у різних аспектах виникає завдання розкриття поняття похідності, яке у спеціальній літературі витлумачено переважно як напрямок похідності, відповідно до чого набуло широкого поширення обговорення критеріїв визначення похідності та її типів [2, с. 128].

Мета статті – дослідити найменування особи віддієслівної похідності (суфіксального способу творення) сучасної англійської мови та описати названі іменники з лексико-семантичної позиції, що включає в себе встановлення структури та співвідношення дериватів з їх мотиваторами. Фактичним матеріалом слугували словники англійської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній англійській досить численна група субстантивів віддієслівної похідності різноманітної семантики, об'єднаних тим, що всі вони називають певного діяча, постійно (тимчасово) або професійно пов'язаного з дією, названою мотиватором. Значення кожного зі слів цієї групи укладається у формулу 'той, хто виконує (вчиняє) дію, позначено мотиватором'.

Наші спостереження дозволяють зробити висновок, що найактивнішим із способів утворення найменувань ‘особа за дією’, як і за відсутності похідності, є суфіксальний. Представимо структурно-семантичну організацію названих одиниць.

Найчастіше у створенні названих похідних зайняті суфікси *-er*, *-ant*, *-ent*, *-ist*, *-man*, а також *zero suffix*.

Суфікс *-er* має абсолютну продуктивність: *upshifter* – a person who *upshifts* – takes on a fast-paced, high-stress job after having previously retired or moved to a low-stress job; *chugger* – a person who *chugs* – a professional fundraiser who approaches people on the street to ask for money on behalf of a charity.

Валері Адамс зазначила, що суфікс *-er* “is very productive with verbs stems” [4, p. 37]. Її підтримує Г. М. Шиманович і також відносить суфікс *-er* до найактивніших в утворенні віддієслівних найменувань особи англійської мови [5, с. 44]. Наш матеріал підтверджує положення, висловлені названими лінгвістами і дає нам можливість об’єднати зазначені найменування у такі лексико-тематичні групи:

а) професійна приналежність особи: *baker* – someone who *bakes* bread and cakes, especially in order to sell them in a shop; *cobbler* – someone who *cobbles* shoes; *sewer* ← *to sew*, *learner* ← *to learn*, *lecturer* ← *to lecture*, *carver* ← *to carve*, *singer* ← *to sing*, а також: *programmer*, *advertiser*, *reviewer*, etc.;

б) особа-виконавець дії: *speaker* ← *to speak*, *player* ← *to play*, *flyer* ← *to fly*, *swimmer* ← *to swim*, *blabber* ← *to blab*, *chatterer* ← *to charter*, а також: *browser*, *holidayer*, *racer*, *questioner*, *caller*, *viewer*, *sympathizer*, etc.

V. Adams і M. Swan слова типу *diner-out*, *hanger-on*, *knocker-up*, *looker-on*, *whipper-in*, *passer-by*, *runner-up* відносять до складних: “compounds with a particle as a second element” [4, p. 123; 6, p. 517]. Ми вважаємо такі одиниці похідними від фразових дієслів (*phrasal verbs*). Як відомо, фразове дієслово – це комбінація дієслова і прийменника, дієслова і прислівника, або одночасно дієслова і прийменника з прислівником, яка, будучи одним членом речення, є цілісною семантичною одиницею. Оскільки фразове дієслово нерідко має значення, відмінне від значення основного дієслова, а прийменник чи прислівник, що використовуються у фразовому дієслові, є незмінними словами, які не отримують афіксів, суфікс *-er* приєднується безпосередньо до дієслівної основи: *passer-by* – a person who *passes by* casually or by chance (*to pass by* – to give no attention to; not notice; ignore); *diner-out* – a person who *dines out* (*to dine out* – to not eat at home but to go to a restaurant); *hanger-on* – one who *hangs on*, or sticks to, a person, place, or service (*to hang on* – to be contingent or dependent on); *knocker-up* – a person employed who *knocks up* (*to knock up* – to wake someone up); *looker-on* – someone who *looks on* (*to look on* – to watch an activity or event without taking part in it), etc. На відмінність значень фразового дієслова та двох його складових – дієслова та прийменника (прислівника) – окремо, вказує M. Swan: “The meaning of a two-word verb is often very different from the meaning of the two parts taken separately” [6, p. 591]. У разі мотивації фразовими дієсловами деривати графічно оформлені окремо та/або через дефіс: *comer by* ← *to come by*, *finder out* ← *to find out*, *diner out*, *diner-out* ← *to dine out*; частини фразового дієслова можуть змінювати позицію в дериваті (*onlooker* ← *to on look*, *by-stander* ← *to stand by*); досить рідко суфікс *-er* перебуває у постпозиції (*come-outer*).

На відміну від суфікса *-er*, який поєднується до різних за походженням основ, суфікс *-or* утворює слова, як правило, від романських основ і найчастіше приєднується до дієслівних основ на *t*: *actor* – someone who performs (*acts*) in a play or film; *communicator* – a person who *communicates* with others; *captor* – one who *captures* any person or thing, as a prisoner or a prize (*to capture* – to seize or take possession of by force, surprise, or stratagem); *tormentor* – a person who *torments* – puts to extreme pain or anguish; а також: *auditor*, *collector*, *commentator*, *conductor*, *creator*, etc.

Про роль *zero suffix* в утворенні віддієслівних дериватів англійської мови писала В. Адамс: “zero has an important part to play in forming nouns as well” [4, p. 37]: *spy* – one who *spies* (*to spy* – to collect and report secret information on an enemy or competitor); *flirt* – a person who habitually *flirts* (*to flirt* – behave playfully in a sexually enticing manner); *stray* – someone who *strays* (*to stray* – move away aimlessly from a group or from the right course or place); *sneak* – a person who *sneaks* (*to sneak* – to act in a stealthy and cowardly manner; to behave with meanness and servility); *rebel* – one who *rebels* (*to rebel* – to rise in opposition or armed resistance to an established government or ruler); а також іменники, що мотивовані фразовими дієсловами: *go-between* – one who *goes between* persons or groups (*to go between* – to act as a mediator is recorded); *look-out* – a person who *looks out* (*to look out* – to be vigilant and take notice); *dropout* – a person who has *dropped out* of society or a course of study (*to drop out* – to cease to participate; pursue an alternative lifestyle).

Окрему позицію серед віддієслівних утворень займають похідні із суфіксами *-ant*, *-ent*, які називають осіб за характерною або разовою дією: *immigrant* – someone who *immigrates* (*to immigrate* – to come into a country in order to live there permanently); *anticipant* ← *to anticipate*, *assistant* ← *to assist*, *attendant* ← *to attend*, *combatant* ← *to combat*, *defendant* ← *to defend*, *expectant* ← *to expect*, *inhabitant* ← *to inhabit*, *informant* ← *to inform*, *migrant* ← *to migrate*, *protestant* ← *to protest*, *transmigrant* ← *to transmigrate*, etc. Менш представлені похідні з суфіксом *-ent*: *resident* ← *to reside*, *respondent* ← *to respond*, *student* ← *to study*, etc.

У тих випадках, коли суфікс *-man* поєднується з дієслівними основами, він виражає значення особи, яка виконує дію, зазначену дієсловом: *husbandman* – a man who *husbands*; *serviceman* – a man who *services*; *salesman* – one who *sells* anything; а також: *spokesman*, *cracksman*, *slaughterman*, etc. В. Адамс відносить подібні лексеми до складних слів: “Structures in which the neutral first elements are verbal, are undoubtedly compounds”: in *workman* the first element is verbal without verbal ending: *workman* – ‘working man’ [4, p. 59]. Ми не виключаємо можливості віднести названий дериват до віддієслівних похідних з суфіксом *-man*: *workman* – a person who *works* in a specified way – does manual labour. Наші матеріали дають можливість стверджувати, що утворень із суфіксом *-man* мало, так як з ним конкурує досить продуктивний суфікс особи *-er*. Окрім того, існують синонімічні пари із суфіксами *-man/-er*: *huntsman* / *hunter* – a person who *hunts* wild animals.

Наведемо приклади віддієслівних похідних із суфіксом *-ist*: *alarmist* – a person who *alarms* others needlessly; *conformist* – a person who uncritically or habitually *conforms* to the customs, rules, or styles of a group; *defeatist* – someone who is resigned *to defeat* without offering positive suggestions; *typist* –

a secretary whose main job is *to type* letters; *recordist* – one that *records* sound electronically, as for films or at concerts; *declinist* – a person who *declines* current achievements in economics; *sewist* – a person who *sews*, etc.

Похідні із суфіксом *-ee* (фр. за походженням), називають особу, на яку спрямовано дію, виражену дієслівною основою:

– особа, яка є об'єктом дії, позначеної основою: *addressee* – a person to whom something is *addressed*; *adoptee* – a person who is *adopted*; *escapee* – someone who *has escaped* from somewhere; *nominee* – someone who is *nominated* for a job, position, or award; *appointee* – a person who is *appointed* to a position; *deportee* – one who *has been deported*;

– особа за характерною для неї дією, вираженою дієсловом: *evacuee* – a person who *has been evacuated* from a dangerous place.

Ми відносимо похідні *advisee* та *adviser* до полімотивованих: *advisee* – one who receives *advice*; who is *advised*; *adviser* – one who gives *advice*; who *advises*; а дериват *refugee* – до відсубстантивних утворень: *refugee* – a person seeking *refuge* in a foreign country out of fear of political persecution.

Похідні з суфіксом *-ee* називають особу як об'єкт дії, на яку вказує основа дієслова. Цей об'єкт може бути прямим і непрямим, залежно від того, якого доповнення вимагає після себе дієслівна основа, від якої утворюється слово: *dischargee* – one who *has been discharged*; *distrainee* – a person whose property *has been distrained*; *amputee* – a person who *has had* an arm or a leg *amputated*; *evacuee* – a person who *has been evacuated* from a dangerous place; *expellee* – one who is *expelled*; *deportee* – one who *has been deported*; *drafted* – someone who *has been drafted* into the army, navy etc.; *detainee* – a person who is *detained*. У ряді випадків таким дериватам відповідають слова з суфіксами *-er* і *-or*, що виражають активного діяча (на противагу «пасивному» діячеві з суфіксом *-ee*): *employer* – a person who *employs* people; та *employee* – one who is *employed* by another (*to employ* – to pay someone to work for you); *abandonee* – one who *abandons*; та *abandoned* – one who is *abandoned*; *examinee* – one who is *examined*; та *examiner* – a person who *examines*; *sendee* – one to whom something is *sent*; та *sender* – the person who *sends* a message, letter, parcel etc.; *devisee* – someone to whom property is *devised* by will; та *deviser* – one who *devises*; *electee* – one who is *elected*; *elector* – one who is *elects*, а також: *lauphee* – *laupher*, *divorcee* – *divorcer*, *quotee* – *quoter*, *objectee* – *objector*, *promisee* – *promiser*, *licensee* – *licenser*, *interviewee* – *interviewer*, *payee* – *payer*, *trainee* – *trainer*.

В наших матеріалах є деривати з суфіксом *-ee* та значенням активного діяча: *absentee* – one that is *absent*; *retiree* – someone who *has retired* from work; а також: *devotee*, etc.

Суфікс *-ee* не отримав широкого застосування у якості словотворчого елемента в англійській мові; його невисока продуктивність пояснюється, головним чином, тим, що семантичні класи дієслівних основ, здатних поєднуватися з цим суфіксом, нечисленні. Ті дієслівні основи, від яких утворюються іменники за допомогою *-ee*, об'єднуються в один семантичний клас: дієслова, що належать до юридичних та адміністративних понять зі значенням 'передавати, вручати або довіряти щось особі'.

Непродуктивними вважаються такі типи, які на певному етапі розвитку мови неспроможні бути моделлю до утворення нових слів і представлені лише вже існуючими у мові

словами. В англійській мові прикладом непродуктивного типу є деривати віддієслівної похідності із суфіксом *-ard*: *blinkard* – one who *blinks* with, or as with, weak eyes. Значимо, що похідні із суфіксом *-ard* як правило вказують на негативні якості людини: *drunkard* – one who habitually engages in the overindulgence of alcohol.

Одиничними прикладами представлено похідні із суфіксами *-ian* (*ruffian*), *-ster* (*fakester*), *-tarian* (*reducetarian*).

Зауважимо, що у групі віддієслівних похідних спостерігаємо явище омонімії: *splitter*¹ – a worker who *splits* fish and removes the backbone; *splitter*² – a laborer who *splits* logs to build the rail fences; *splitter*³ – a scientist in one of various fields who prefers *to split* categories such as species or dialects up into smaller groups [8, с. 150].

С. І. Нешко зазначає, що найменування на позначення особи часто мають коннотативні значення, у складі яких культурний компонент домінує у правильному декодуванні інформації [9, с. 6]. Так деривати, які називають людину за зовнішніми ознаками, рисами характеру чи поведінкою, за спостереженнями Ганса Марчанда, визначаються впливом експресивно-забарвлених чи стилістично-знижених лексем: *mugger* – someone who *mugs* – attacks people in a public place and robs them; *seducer* – a man who persuades (*seduces*) someone to have sex with him; а реалізація потенційних сем негативної суб'єктивно-емоційної оцінки та підвищена саркастична або іронічна експресивна конотація – характерними рисами ексцентричних утворень [10, р. 44].

Висновки. Наші спостереження дозволяють зробити висновок про те, що утворення субстантивів особи суфіксальної похідності, у структурі яких відбито значення дієслова-мотиватора, входить у ядро словотворчої системи найменувань людини сучасної англійської мови. Семантика кожного слова цієї групи укладається у формулу 'особа за дією'.

Найчастіше іменники в англійській утворюються за допомогою суфіксів *-er*. До продуктивних можна віднести і похідні із нульовим суфіксом. Моделі з іншими суфіксами (*-ist*, *-or*, *ant*, *-ent*, *-man*, *-ee*) є малопродуктивними. До непродуктивних типів відносимо найменування із суфіксами *-ard*, *-ian*, *-tarian*.

Представлені в цій статті похідні як традиційна, числена група слів, що постійно поповнюється, може бути цікавою для дослідження проблем номінації та неонімінації сучасної англійської мови.

Подальше поглиблене вивчення найменувань особи віддієслівної похідності англійської мови є перспективним: воно дозволить виявити точки дотику та взаємодії подібних номінацій у різних мовах, допоможе прояснити деякі спірні та невирішені питання словотвору. Цікаво, що безперервний розвиток лексичних систем різних мов (не лише споріднених) дає необмежений матеріал для дослідження.

Література:

1. Главацкая Е. И. Субстантивы лица в современных русском и английском языках (структурно-семантический аспект) : монография. Saarbrücken, Deutschland : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2015. 248 с.
2. Главацкая О. И. Субстантивы на позначення особи сучасної англійської мови (на матеріалі похідних із суфіксом *-ist*). *Закарпатські філологічні студії*. Випуск 21. Том 1. С. 128–133.
3. Главацкая О. И. Телескопінні неонімінації особи в англійській мові. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць*

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія», 49. С. 57–63.

4. Adams V. An Introduction to Modern English Word-Formation: Lecture in English. University College London. London-New York, Longman, 1973. 230 p.
5. Шиманович Г. М. Когнітивні чинники еволюції назв осіб в англійській мові ХХ століття : дис. ... канд. філол. наук. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2005. 211 с.
6. Swan M. Practical English in Usage. Third Edition. Oxford : Oxford University Press, 2009. 658 p.
7. McArthur T. The Oxford Companion to the English Language. Oxford : Oxford University Press, 1992. P. 72–76.
8. Главацкая Е. И. Наименования лица отглагольной производности современных русского и английского языков. *Virtus*, СРМ “ASF”, 2018. № 10. С. 148–152.
9. Нешко С. І. Афіксальне вираження конотації в англійській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 2002. 19 с.
10. Marchand H. The Categories and Types of Present-Day English Word-Formation a Synchronic-Diachronic Approach. Munchen : C. H. Becksche Verlagsbuchhandlung, 1969. 549 p.

Hlavatska O. Verbalization of the substantives with the meaning ‘a person’ in Contemporary English

Summary. At the modern stage of language development, human names form a unique system that includes a special, important subclass of nouns that attracts the attention of the researchers. Nouns with the meaning ‘a person’ reflect a man’s view of himself, assessment of the activities and behavior of individuals or individual groups. It is quite natural that the question of the formation and development of the linguistic personality is quite relevant among the linguistic researchers, because the category of personality belongs to the central

ones in the language system. This is determined by the laws of human society, supported and strengthened by the laws of language development, its anthropocentric character. The anthropological orientation of modern science and linguistics, in particular, determines the interest of scientists in various aspects of the functioning of nominations. The description of the substantives with the meaning ‘a person’ which are motivated by verbs in Contemporary English is made in the article. The research is conducted in the synchronous plan from the standpoints of semantic-grammatical derivation. The main focus is on the characteristics of word-formation structure of the derivatives. English Dictionaries served as factual material. The typology of word-forming meanings of derivatives is determined by the linguistic characteristics of motivator verbs. Nouns with the meaning ‘a person’ are most often formed with the suffix *-er*. Derivatives with a *zero suffix* can also be classified as productive. Models with *-ist, -or, ant, -ent, -man, -ee, -ard, -ian, -tarian* are unproductive. Our research allows us to conclude that the formation of nouns of suffix derivation, in the structure of which the meaning of the motivator verb is reflected, is a part of the core of the word-forming system of names of people in Modern English. The semantics of each word of this group is summarized in the formula ‘a person by action’. Further study of English nouns with the meaning ‘a person’ of the verbal derivation is perspective: it will allow to identify the common aspects in different languages; it will help to clarify some controversial and unresolved issues of word formation. It is interesting that the continuous development of lexical systems of different languages provides unlimited material for the research.

Key words: substantives with a meaning ‘a person’, a derivative, a motivator, verbal derivation, word formation structure.